

XIV.

A XVIII—XIX. század fordulóján fokozatosan megteremtődtek a föltételei annak, hogy a szegedi művelődés ügye föllendüljön, a meglévő, egyelőre még szerény keretek között működő intézmények kifejlődhessenek, mellettük újak létesülhessenek, maga a műveltség laicizálódjék, a kulturális igények és a közizlés egyre gyorsuló ütemben korszerűsödjenek.

E jelentős fordulat egyrészt az anyagi-társadalmi föltételek és szellemi erők kedvező együtt hatására mehetett végbe, másrészt szorosan összefüggött a nemzeti polgárosodás megerősödő mozgalmával, kiemelve Szegedet elszigeteltségéből, viszonylag korán bekapcsolva az egész ország megpezsdülő kulturális életébe.

A föllendülő gazdasági élet (nem csekély részben a háborús konjunktúra) vagyonilag és öntudatban is megerősítette a rohamosan növekvő lélekszámú szegedi polgárságot. (1787 és 1825 között a lakosság száma 21 000-ről 32 000 fölé emelkedik.) Szeged kedvező fekvése folytán jelentős kereskedelmi központ lett, polgársága nemcsak egyediben, hanem mint közösség is egyre többet „ad magára” és városára, fokozatosan fölismeri, hogy a város fölvirágzása és népe boldogulása nem válósulhat meg a szellemi élet intézményes fejlesztése nélkül. Ennek a kialakuló „civis-öntudatnak” voltak ugyan árnyoldalai is, egyelőre azonban pozitív vonásai domináltak.

A város bevételai jelentősen megnöttek, a tanács komoly töké fölött rendelkezett, amelyet ügyesen jövedelmeztetett. (Már az 1780-as években például módja nyílt a szőregi kincstári uradalom bérbevételére, s ez közel ötven éven át gyümölcsöző befektetésnek bizonyult.) A rév-, vám-, italmérsi, halászati stb. jövedelmek is megsokszorozódtak. A városi közgyűlés okos, önzetlen gazdálkodását jellemzi, hogy nemcsak helyi, hanem or-

szágos kulturális célokra is áldozott. (A Nemzeti Múzeum céljaira például közel 3000 forintot, a Nemzeti Színházra, a polgárság körében szervezett gyűjtőakció eredményével együtt több mint 4000 forintot adományozott.)

A város — a központi kormányzat ösztönzésére — sürgető szükségét érezte mindenekelőtt a helyi iskolaügyet rendezni, a városi hatáskörbe tartozó iskolák hálózatát kialakítani. A különböző felekezetek egyházaival egyetértve a város néhány évtized alatt megsokszorozta a népiskolák és tantermek számát. A XVIII. század végén a Belvárosban 1 négyosztályos fiú- és 1 egyosztályos városi leányiskola létesült, Alsó- és Felsővárosban is volt egy-egy fiú- és leányiskola. A Belvárosban görögkeleti szerb népiskola is indult. Az inasok számára vasárnapi iskolát szerveztek.

A szegedi tanítókat — a Ratio Educationis rendelkezése értelmében — Nagyváradon képezték, amíg Szegednek saját tanítóképzője nem létesült, 1844-ben.

A Rókus városrész gyors benépesedése szükségessé tette, hogy itt is népiskola létesüljön.

A városi és egyházi iskolák mellett a XVIII. század végétől kezdve állandóan működött a városban néhány magániskola is, főleg leányok számára. A művelődési igényre jellemző az a különös negatívum is, hogy a városnak ülönként intézkedéseket kellett hoznia az engedély nélkül működő „zugiskolák” ellen. Az is jellemző, hogy bár a város költségvetésében egyre nőtt az alpműveltség minél szélesebb körű terjesztésére szánt összeg (iskolák létesítése, fenntartása, tanítók, tanítónők javadalmazása stb.), az iskolák, majd később a kisdedovók létrehozásában figyelemre méltó szerepe volt a társadalmi közadakozásoknak, a társas egyletek gyűjtőakciónak is.

N. J.